

ЄВСОВИЧ Роман Володимирович

здобувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи,
Рівненський державний гуманітарний університет
e-mail: pk@rshu.edu.ua

УДК 378.013.2(477)(091)(045)

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНЕЗИ ГУМАНІЗАЦІЇ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

У статті викладено результати авторсько-го описово-аналітичного дослідження генези гуманізації та гуманізації вищої освіти України в період від найдавніших часів до сьогодення.

Висвітлено науково-педагогічне обґрунтування цього процесу, зумовленого історичними обставинами суспільного розвитку, та проаналізовано його динаміку в історико-педагогічній ретроспективі.

Виявлено, що ще від часів заснування перших вищих навчальних закладів, у генезі розвитку гуманізму як основоположної та парадигматичної сутності вищої освіти, мали місце позитивні та негативні тенденції, які сьогодні слід враховувати у вищій освіті України.

Визначено особливості розвитку генези гуманізації і гуманітаризації вітчизняної вищої освіти впродовж проаналізованих історичних періодів.

Схарактеризовано внесок учених у розвиток генези гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України.

Доведено, що кожна епоха висувала нові вимоги до вищої освіти, що значно впливло на розуміння сутності гуманізації і гуманітаризації освітньої діяльності вищих в конкретних культурно-історичних і соціальних умовах.

Ключові слова: гармонійний розвиток; генеза; гуманізм; гуманізація і гуманітаризація освіти; гуманістичні ідеї; виховання; вища освіта; освітній процес; реформування освіти.

Постановка проблеми. Проблема гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України є багатоаспектною і складною. Витоки гуманізації і гуманітаризації сучасної вищої освіти, варто вбачати у стародавній філософській думці, що вплинула на розвиток гуманізму освіти взагалі й вищої в тому числі. Тому варто наголосити на основних ідеях філософів-гуманістів античності, що стали складовими понять «гуманізація» та «гуманітаризація» освіти [1, с. 152].

Незважаючи на те, що згадані вище поняття не вживалися тогочасними науковцями, проте, у філософських працях класиків, наявні основи гуманізму, що й по нині не втратили своєї значимості для розвитку вищої освіти. Також потребує наукового осмислення й історико-педагогічного аналізу динаміка й особливості генези означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. У філософії гуманізм віднесено

до найвищих досягнень історії світової цивілізації та до найважливіших питань сучасності [1, с. 17].

Визначні вчені і діячі світової культури Арістотель, Конфуцій, Перікл, Платон, Сократ, Цицерон, Д. Аліґєрі, Е. Роттердамський, Т. Мор, Ф. Бекон, Дж. Бокаччо, Ф. Вольтер, Р. Декарт, Д. Дідро, Дж. Локк, М. Монтень, Ф. Петрарка, Ж. Ж. Руссо, В. де Фельтре, Д. Юм, Г. Сковорода, І. Франко, Т. Шевченко, М. Ганді, А. Ейнштейн, Ф. Жоліо-Кюрі, Дж. Неру, Г. Парсонс, Р. Даль, В. Вернадський та багато інших проголосили ідеї гуманності, демократичності і миру цінностями для всіх людей.

Вагомий внесок у розробку проблеми генези гуманізації і гуманітаризації освітнього процесу у вищій школі зробили Ш.Амонашвілі, А.Бакалець, С. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Гриньов, М. Добрускін, А. Донцов, І. Зязюн, Б. Кваша, В. Кремень, Ю. Мальований, Ю. Пелех, Є. Петров, І. Соколова, В. Сухіна, О. Сухомлинська, та ін. Науковці сутолосні в тому, що гуманізм (лат. *humanus* – людський, людський) – це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність і являє собою основу розвитку освіти взагалі, й вищої освіти в тому числі [1, с. 59].

Для нашого дослідження, особливо вагомими є висновки досліджень С. Гончаренко, Ю. Мальованого [2, с. 2], Ю. Пелеха [3, с. 3] про нерозривний зв'язок гуманізації і гуманітаризації як єдиного процесу розвитку вищої освіти. Підтвердження незаперечності цієї думки, знаходимо й у тому, що і Міжнародна конференція з гуманізації освіти (Чехія, 1990 р.) визначила зміст поняття «гуманітаризації освіти» як її олюднення, утвердження особистості як вищої соціальної цінності.

Водночас, парадоксальним є факт, що не зважаючи на те, що проблема гуманізації і гуманітаризації вищої освіти є не новою, однак єдиноприйнятого тлумачення цих понять, навіть у фаховій літературі досі ще не має [1 с. 27]. Проте, ці терміни тлумачилися ще у перших педагогічних теоріях. Їх відмінність із сучасним трактуванням, полягає у тому,

що кожна історична епоха мала власне сутнісне розуміння, адже суспільство вкладає в їх тлумачення відмінні ідеали та цінності.

Мета статті полягає в історико-педагогічному аналізі особливостей генези гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стародавні, прогресивні мислителі-гуманісти, заклали міцний фундамент гуманізації і гуманітаризації освіти, що, безумовно, також сприяв поширенню ідей гуманізму й вищої освіти України.

Особливо вагомим для розуміння сутності гуманізму в освіті є наукова спадщина Сократа (469–399 рр. до н.е.), що сприяла зародженню гуманістичних ідей в Стародавній Греції. Філософські трактати вченого, спрямовували етичний антропологізм на розвиток людини як освіченої істоти. Гуманізм в освіті, яка за помислами вченого, має сприяти самоусвідомленню людиною, власної сутності, свого призначення у житті, посідає чільне місце у майєвтичних діалогах Сократа [1, с. 29].

Гуманістична сутність освіти утверджена і у працях Платона, які надали нового піднесення й подальшого розвитку ідеї гармонійного розвитку людини, відповідно до принципів її духовних потреб і талантів (Дебич, 2011).

Цілісна гуманістична система становлення людини в процесі її освіти викладена в етиці Аристотеля («Нікомахова етика», «Евдемова етика», «Велика етика») [1, с. 45].

Положення філософії Геракліта також мають неабиякий інтерес у становленні гуманістичної основи освіти. Вчений особливо наголошував на значенні ціннісної орієнтації людини у здобутті освіти й вагомості у ній мудрості, яка повинна бути певним орієнтиром людської поведінки й ставлення до людей [4, с. 30].

Отже, ще у ті далекі стародавні часи, мислителі, філософи намагалися розкрити гуманістичну сутність людини, яка б через освіту, уособлювала такі ідеали як гідність, добродійність, працелюбність, людяність. Ідеї гуманізму в освіті стали міцним фундаментом її подальшого розвитку у нових історичних обставинах.

У подальшому історичному розвитку процес гуманізації і гуманітаризації вищої освіти в Україні, відбувався під впливом європейських ідей Відродження та Реформації, тому він мав деякі спільні ознаки із тогочасною європейською освітою

Проаналізуємо дещо детальніше особливості згаданого процесу, що межує із

заснуванням перших вишів на території України.

З часів Київської Русі на теренах нинішньої України не існувало закладів вищої освіти як таких. При монастирях та митрополичій кафедрі діяли лише вищі студії з філософії та богослов'я. Спеціалізовані заклади вищої освіти – вищі школи (ВШ) – в Україні з'явилися досить пізно. Поступу вищої освіти й заснуванню на українських землях ВШ за зразком західно-європейським значно зашкодили монголо-татарська навала, тривала відсутність власної держави, поступова асиміляція української еліти Польщею [1, с. 225].

Звісно, що зазначені обставини на той час, не сприяли розвитку гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України. Однак, були і позитивні тенденції цього історичного періоду. За надто суперечливих обставин, у тривалому протистоянні авторитаризмом і деспотією, відбувалося поступове повернення вітчизняної вищої освіти до гуманізації і гуманітаризації [3, с. 30].

Так, одним із позитивних факторів стало те, що упродовж XVII-XVIII ст. на території України виник та набув поширення братський рух. Освітня діяльність братств була гуманістичною за змістом. Тривалий час братчики виступали важливим інститутом у боротьбі українців за свої національні та релігійні права, прагнули розвивати систему освіти. Важливим центром цього руху було Львівське Успенське Ставропігійське братство. У 1585 р. при ньому було засновано Львівську братську школу. Згодом аналогічні національні освітні заклади було відкрито і в інших містах України [3, с. 31].

Іншою позитивною тенденцією стало заснування перших закладів вищої освіти на теренах України. Значного розвитку набули Вищі студії, що були започатковані в XVII ст. в Острозі. У 1576 р. князь Костянтин Василь II Острозький (1526–1608) заснував Острозьку греко-слов'яно-латинську школу (академію), яка стала першим національним закладом вищої освіти. За прикладом школи в Острозі з'являються аналогічні школи і у інших містах. Цей процес завершився реформою вищої освіти, тоді ж на основі злиття Київської з Лаврською, київським митрополитом Петром Могилою, було утворено колегіум, згодом – Києво-Могилянська академія. За її зразком православні колегії були засновані в Чернігові, Переяславі та Харкові [5, с. 124].

Важливе місце в процесі гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України

даного періоду також належить і освітнім закладам, що існували на території Запорізької Січі. В них було сформовано особливі підходи щодо розвитку гуманістичних засад національної освіти та виховання, які в історії педагогіки отримали назву козацька педагогіка.

Визнана роль у розвитку гуманізму вітчизняної вищої школи серед вітчизняних освітніх закладів XVII-XVIII ст. належить Києво-Могилянській академії. Її фундатором був Київський митрополит Петро Могила, який у 1632 р. заснував Києво-Братську колегію. За часів свого існування Київська академія мала різні назви: Києво-Могилянська, Могилянсько-Мазепинська та Могило-Заборовська [4]. За її зразком православні колегії були засновані в Чернігові, Переяславі та Харкові.

Наприкінці XVII ст. – на той час Україна перебувала вже у складі Російської імперії – статус Києво-Братського колегіуму як вищого навчального закладу підтверджено царськими грамотами. Академія була всестановим навчальним закладом гуманітарного спрямування. Тут вивчалися мови, особливого значення надавалося латині, яка була тоді мовою європейської освіти й науки. Нею ж читалися всі ін. курси – поетики, риторики, філософії й богослов'я.

У середині XVIII ст. провідні громадські діячі, вчені українського суспільства не раз порушували перед царським урядом питання про відкриття в Гетьманщині університету в Києві на основі академії за умови, що звідти будуть виведені ченці, або ж в інших містах – Чернігові й Переяславі (нині Переяслав-Хмельницький). Проте, Російська імперія штучно стримувала поступ вищої освіти на українських землях.

XVII-XVIII ст. – це період стрімкого розвитку гуманістичної складової у системі вищої освіти на території Західної Європи.

В університетах активно починають вивчати природничі науки, багато закладів вищої освіти переходять на викладання навчальних дисциплін національними мовами, в Європі виникають спеціальні вищі заклади освіти: військові, лісові, сільськогосподарські, педагогічні та інші [5, с. 121-122].

Означені процеси мали певні особливості на території України.

У XVIII ст. значний вплив на розвиток гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України мала творчість українського філософа, гуманіста, письменника та педагога Григорія Савича Сковороди (1722-1794). Філософ досліджував

проблеми соціальної нерівності людей та займався пошуками шляхів до людського щастя. Його творчість проінформована гуманістичними ідеями людської рівності, критикою паразитизму, любов'ю до людей праці, пошуком шляхів гармонійного розвитку особистості [5, с. 18].

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. гуманістичні ідеї у вищій освіті вперше розробляють й вітчизняні педагогічно-науковці. Серед них визначне місце належить відомому педагогу, освітньому діячу та правознавцю Іллі Федоровичу Тимківському (1773-1853). У своїй педагогічній діяльності вчений велику увагу приділяв гармонійному розвитку підростаючого покоління [6, с. 48].

Утвердженню гуманістичних ідей у вітчизняну освіту сприяла й педагогічна діяльність Тараса Григоровича Шевченка (1814-1861). Кобзар відводив особливе місце народній педагогіці, вивченню рідної мови та її викладанню.

Прогресивні, гуманістичні педагогічні ідеї висловлював Іван Франко (1856-1916). У багатьох своїх творах він обґрунтовував думки про те, що «школа має бути національною за формою та змістом, виховання повинне ґрунтуватися на народній педагогіці, житті і традиціях народу, на засвоєнні загальнолюдських цінностей через оволодіння національною культурою рідного народу, бути творенням та удосконаленням нації, виконувати провідне завдання – формування українця, основними рисами якого виступають свідомий патріотизм, висока моральність, хазяйновитість, освіченість, професіоналізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість та ініціатива; інтернаціональне виховання не може бути без національного» [3, с. 98].

У педагогічній спадщині А. Макаренка (1888-1939) та В. Сухомлинського (1918-1970) гуманістичні ідеї є провідними [7, с. 25]. Василь Олександрович писав: «Дійсна гуманність педагогіки полягає в тому, щоб зберегти радість, щастя, на які має право дитина» [7, с. 98].

Отже, втілення у сферу освіти людяності, гуманності – важлива умова розвитку українського суспільства на гуманістичних засадах. Нові цінності у вихованні вимагають нової побудови навчально-виховного процесу, нової логіки, нової технології.

Утвердженню гуманістичних ідей у вітчизняну освіту сприяла й педагогічна діяльність Тараса Григоровича Шевченка (1814-1861). Кобзар відводив особливе місце народній педагогіці, вивченню рідної мови та її викладанню.

Гуманістичні погляди в освіті активно розвивали вітчизняні педагоги С. Русова. (1856–1940), Г. Ващенко (1878–1967) та багато інших філософів, педагогів, психологів.

На рубежі XIX–XX сторіч виникають концепції освіти і виховання, які заклали в Західній Європі і США якісно нову теоретичну базу розвитку гуманістичної педагогіки. З'являється ряд нових ідей і течій гуманістичного напрямку (Р. Кузіне і С. Френе – Франція; Р. Штайнер – Німеччина; М. Монтессорі – Італія; А. Дейл і Б. Рассел – Англія; А. Маслоу, К. Роджерс – США). Всі вони в сукупності отримали назву реформаторської або гуманістичної педагогіки.

Значний інтерес для розуміння генези гуманістичної освіти у нашому дослідженні мають гуманістичні ідеї американських психологів А. Маслоу, В. Франкла, К. Роджерса [5], суть яких полягає в тому, щоб створити умови для вільного розвитку особистості, щоб всі внутрішні переживання, внутрішній світ співпадали із зовнішнім станом особистості, щоб особистість не вела внутрішньої боротьби із собою щодо необхідності в конкретному соціальному середовищі поступитися своїми цінностями, своїми принципами заради виживання. Людина повинна бути конгруентною, тобто те, що вона відчуває всередині, мала б можливість виражати це зовні, не скриватися під масками, не виконувати будь-яких ролей.

Вища освіта в Україні у XIX – на початку XX ст. розвивалася відповідно до освітньої політики урядів тих держав, до складу яких входили її територія. Політичні, соціально-економічні та національно-культурні потрясіння цього періоду, а саме: Перша і Друга світові війни та інші локальні конфлікти внесли істотні корективи щодо розуміння сутності класичних концепцій гуманізму у вищій освіті України.

Процес гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України після Другої світової війни також як і у попередні періоди, був зумовлений політичними, ідеологічними, соціально-економічними обставинами.

Система вищої освіти України зазнала активної реорганізації у повоєнний період, і випускники саме цього періоду забезпечили підготовку тогочасних висококваліфікованих фахівців, які розбудували господарство країни, працюючи на керівних та виконавських посадах. Головним завданням вищої школи, проголошувалася підготовка висококваліфікованих кадрів.

Не сприяла гуманізації вищої освіти й тогочасна політика урядовців. Так, М. Хрущов (1959 р.) своїй доповіді, наголосив на перебудові вищої школи через наближення її до промислового і сільськогосподарського виробництва, що передбачало політехнізацію вищих навчальних закладів.

В історії педагогіки є численні відомості про особливості вищої освіти України у 80-х роках XX століття у яких побіжно згадано й про гуманізацію і гуманітаризацію вищої школи. Кінець 80-х років XX століття характеризувався децентралізацією та частковою демократизацією системи вищої освіти, гуманізацією процесу навчання, частковою його індивідуалізацією [5].

У післявоєнний період і до кінця 1980-х рр. система освіти в Україні зазнавала різних змін і реформ також залежно від рішень комуністичного партійного керівництва.

Постановою ЦК КПРС «Основні напрями перебудови вищої та середньої спеціальної освіти в країні» (1987) акцентувалась увага не стільки на досягненнях радянської системи вищої освіти, скільки на недоліках, проблемних питаннях. Зокрема, наголошувалось, що поряд із провідними ВНЗ країни – університетами є значна кількість ВНЗ, які не забезпечують якісну теоретичну і практичну підготовку випускників. Ні яку гуманізацію і гуманітаризацію вищої освіти у цей період навіть і не згадувалося.

Пізніше (1988), головні ідеологи КПРС (М. Горбачов, Є. Лігачов) визнали наявність системної кризи, що охопила всі державні сфери, у тому числі – вищу освіту. Постає потреба негайних змін. Гуманізація і гуманітаризація системи вищої освіти, на їх думку, мала змінити ситуацію: посилити статус вищої освіти, а також створити систему підготовки всебічно-розвиненої особистості радянського фахівця.

Всесоюзний з'їзд працівників народної освіти (Москва, 20–28 грудня 1988 р.) став черговою спробою залучити громадськість до процесів реформи. Внаслідок чого, у Резолюції було відображено шляхи реалізації принципів гуманізації і гуманітаризації вищої освіти.

Період XX століття також був переломним для гуманізації і гуманітаризації вітчизняної вищої освіти. Поступово було знівельовано, створений радянською пропагандою міфічний «ореол прогресивності» фізики, хімії і решти природничих наук. Тому, майже одразу, після відновлення незалежності України, розроблення Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» та

інших державних програм, було вироблено курс на гуманізацію системи освіти, яка мала сприяти формуванню й розвиткові духовної культури зростаючого покоління та запобігти його деструктивному впливу на природне середовище. З початку 90-х років ХХ гуманістичний підхід до освіти розглядається в цьому і подальших державних документах і як можливість подолання головних хиб старої (радянської) школи (її знеособлення, зневаги до суб'єктів навчального процесу).

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття значно активізувалася необхідність реформ в сфері вищої освіти, пов'язана з новими соціальними умовами, з переходом до нового, постіндустріального типу цивілізації, що викликало необхідність синхронізувати процеси розвитку освіти з загальними тенденціями розвитку людського суспільства. Тож пріоритетними напрямками реформування вищої освіти, визначено гуманізацію, гуманітаризацію, фундаменталізацію, індивідуалізацію, інноваційний характер освіти, демократизацію; інноваційний менеджмент у сфері освіти, міжнародну інтеграцію у сфері освіти та ін. Відповідно, реформування вищої освіти в країні провадиться з урахуванням вимог Міжнародної стандартної класифікації занять (МСКЗ, ISCO–88), Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО, ISCED–97), Міжнародного стандарту якості серії ISO 9000 та європейських вимог, критеріїв і стандартів [8].

З другої половини ХХ століття в «розвинених країнах світу сформувався новий тип відносин між особистістю і суспільством, в основі якого є принцип гуманістики. Необхідною передумовою гуманістики європейського простору постає феномен комунікативно-гуманітарних відносин, виявляється громадська толерантність, яка стала також чинником повноцінної професійної життєдіяльності соціуму, насамперед, в освіті [9].

Нинішні університети повинні випускати не лише представника окремої професії, а, насамперед, громадянина – носія цінностей суспільства. Досягти цієї мети можна тільки через гуманізацію і гуманітаризацію вітчизняної вищої освіти [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи все вище наведене, доходимо таких висновків.

1. Генеза процесу гуманізації і гуманітаризації вітчизняної вищої освіти як соціальної інституції має конкретно-історичний характер нерозривно пов'язаний з розвитком індустріального суспільства. Упродовж певних історичних

періодів, головним завданням вищої школи стає підготовка фахівців для потреб суспільної практики. Гуманітаризація у змісті вищої освіти втрачає пріоритетність, набувають вагомості дисципліни, безпосередньо пов'язані з матеріальним виробництвом.

2. Об'єктивна необхідність реформування системи вітчизняної вищої освіти на межі 80–90-х років минулого століття сприяла тому, що її гуманізація і гуманітаризація вже розглядалася як один із засадничих принципів світогляду, до основи якого покладено переконання у безмежних можливостях особистості та її здатність до вдосконалення, до вимог особистої волі та захисту громадянських прав, у тому числі права на щастя.

3. Особливості генези гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України полягають в тому, що до її основи покладено достатньо гострі і актуальні, в будь-який із проаналізованих історичних періодів, проблеми. Однак, кожна епоха висувала нові вимоги до вищої освіти людини, яка може активно діяти в конкретних культурно-історичних і соціальних умовах, що значно впливало на розуміння сутності гуманізації і гуманітаризації освітньої діяльності вишів.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні особливостей процесу гуманізації і гуманітаризації вищої освіти України у технологічному й методичному аспектах.

Список бібліографічних посилань

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Знання України, 2010. 520 с.
2. Гончаренко С.У., Мальований Ю.І. Гуманізація і гуманітаризація освіти. *Шлях освіти*, 2001. № 2. С. 2–6; № 3. С. 2–8.
3. Пелех Ю.В. Теоретико-методичні засади формування ціннісно-сислової готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Вища освіта України*, 2008. № 3 (дод. 2), т. 1. С. 362–369.
4. Пашенко Д.І. Генезис гуманістичних ідей у педагогіці. Київ: Науковий світ, 2001. 278 с.
5. Жадько В.А. Філософія як гуманістичний світогляд: наукова монографія. Запоріжжя: Новий Світ-2000, 2019. 200 с.
6. Дебич М.А. Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі ХХІ століття. *Вища школа*, 2011. № 5/6. С. 47–55.
7. Сухомлинский В.А. О воспитании совести: [Из кн. «Как воспитать настоящего человека»]. *Педагогика*, 1995. № 4. С. 49–51.
8. Десятов Т.М. Стратегії та інноваційні технології організації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах непередбачених викликів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*, 2020. № 2. С. 1–9.
9. Гончаренко С.У. І все-таки – гуманітаризація. *Педагогіка і психологія*, 1995. № 1. С. 3–7.
10. Єфремова Н.Ф., Мальяр Н.І. Методологічні аспекти гуманізації вищої освіти в Україні. *Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-методичної конференції*. Харків, 2000. С. 38–44.

11. Аристотель. Политика. Сочинения: в 4 т. М.: Мысль, 1983. Т. 4. С. 759–779.
12. Часова К.С. Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2013. Вип. 4. С. 194–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_23

References

1. Kremen, V.G. (2010). Philosophy of anthropocentrism in the educational space. Kyiv: Knowledge of Ukraine. 520 p. [in Ukr.].
2. Goncharenko, S.U., Malovanii, Yu.I. (2001). Humanization and humanization of education. *The Way of Education*, 2: 2–6; 3: 2–8 [in Ukr.].
3. Pelekh, Yu.V. (2008). Theoretical and methodological principles of formation of value-semantic readiness of future teachers for professional activity. *Higher education in Ukraine*, 3(1, add. 2): 362–369 [in Ukr.].
4. Pashchenko, D.I. (2001). Genesis of humanistic ideas in pedagogy. Kyiv: Scientific World. 278 p. [in Ukr.].
5. Zhad'ko, V.A. (2000). Philosophy as a humanistic worldview: a scientific monograph. Zaporozhye: New World-2000. 200 p. [in Ukr.].
6. Debich, M.A. (2011). Humanization of the educational process in higher education in the XXI century. *High School*, 5/6: 47–55 [in Ukr.].
7. Sukhomlinsky, V.A. (1995). On the education of conscience: [From the book. "How to Raise a Real Person"]. *Pedagogy*, 4: 49–51 [in Ukr.].
8. Desyatov, T.M. (2020). Strategies and innovative technologies for organizing the educational process in higher education institutions in the face of unforeseen challenges. *Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Pedagogical Sciences Series*, 2: 1–9 [in Ukr.].
9. Goncharenko, S.U. (1995). And yet - humanization. *Pedagogy and Psychology*, 1: 3–7.
10. Efremova, N.F., Malyar, N.I. (2000). Methodological aspects of humanization of higher education in Ukraine. *Humanization and humanitarianization of higher technical education: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical conference*. Kharkiv. 38–44.
11. Aristotle (1983). *Politics. Works: in 4 vol.* Moscow: Thought. Vol. 4: 759–779 [in Rus.].
12. Chasova, K.S. (2013). Humanization of education in Ukraine: theoretical analysis. *Pedagogical process: theory and practice*, 4: 194–201. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_23 [in Ukr.].

EVSOVYCH Roman

Candidate of the Department of Pedagogy, Educational Management and Social Work,
Rivne State University of the Humanities

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE GENESIS OF HUMANIZATION AND HUMANITARIZATION OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Summary. Introduction. The scientific and pedagogical substantiation of this process, conditioned by the historical circumstances of social development, is highlighted, and its dynamics in the historical and pedagogical retrospective is analyzed.

Goal. To substantiate the peculiarities of the genesis of humanization and humanization as a single process of development of higher education and its factual argumentation in specific historical circumstances as one of the main principles of worldview.

Originality. The results of the author's descriptive-analytical study of the genesis of humanization and humanization of higher education in Ukraine in the period from ancient times to the present are analyzed.

Methods. A set of theoretical methods is used: search and bibliographic, systematization and classification; terminological analysis and operationalization of concepts; historical-comparative, historical-chronological; problem-searching, generalization, prognostic, scientific identification.

Results. It is proved that each epoch put forward new requirements for higher human education, which significantly influenced the understanding of the essence of

humanization and humanization of educational activities of universities in specific cultural, historical and social conditions.

It is investigated that since the founding of the first higher educational institutions, in the genesis of humanism as a fundamental and paradigmatic essence of higher education there have been positive and negative trends that should be taken into account in higher education in Ukraine today.

Conclusion. The peculiarities of the development of the genesis of humanization and humanization of domestic higher education are proved and its factual argumentation in concrete-historical circumstances as one of the basic principles of world outlook is characterized. leading socio-pedagogical trends of modern educational transformations.

Keywords: harmonious development; genesis; humanism; humanization and humanization of education; humanistic ideas; education; higher education; educational process; education reform.

Одержано редакцією 24.04.2021
Прийнято до публікації 16.05.2021